

Motion till riksdagen 2020/21:387

av **Christina Høj Larsen m.fl. (V)**

Ett Sverige fritt från rasism

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
2 Inledning.....	2
2.1 Vänsterpartiets antirasism.....	3
3 Olika former av rasism.....	4
3.1 Antisemitism.....	4
3.2 Antiziganism.....	5
3.3 Afrofobi.....	6
3.4 Islamofobi.....	7
4 Åtgärder mot rasism.....	7
4.1 Regeringen måste ta antirasistiskt ansvar.....	8
4.2 Forskning och kunskap.....	9
4.2.1 Jämlikhetsdata.....	9
4.3 Prioritera upp hatbrott.....	10
4.4 Stärk lagstiftningen kring hets mot folkgrupp.....	10
4.5 Bekämpa diskrimineringen.....	11
4.5.1 Kriskommission mot diskriminering.....	12
5 Rasism inom poliskåren och väktarbolagen.....	12
5.1 Etnisk profilering.....	13
6 Erkännande av Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln.....	14

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag om att upprätta jämlikhetsdata som bygger på samtliga diskrimineringsgrunder och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i regleringsbrev till rättsvårdande myndigheter ska prioritera upp bekämpningen av rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska brott, inklusive diskrimineringsbrott och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska tillsätta en utredning av lagstiftningen om hets mot folkgrupp och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska tillsätta en kriskommission mot diskriminering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska tillsätta en granskning av polisens arbete och ge Polismyndigheten i uppdrag att utveckla nya arbetsmetoder för att undvika diskriminering och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska göra en översyn av diskrimineringslagen i syfte att se över möjligheten att låta diskrimineringslagen omfatta polisiära ingripanden och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ta initiativ till en vitbok om Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln och att med utgångspunkt i denna förbereda en ursäkt för de handlingar som har begåtts och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra den 9 oktober till en nationell minnesdag för att hedra offren för den svenska transatlantiska slavhandeln och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Även om våren 2020 har dominerats av coronapandemin kommer den också att kommas ihåg för motståndet mot en annan pandemi, det rasistiska våldet. Protesterna som startade efter flera uppmärksammade fall av brutalt polisvåld mot svarta människor i USA, fyllde gatorna i städer runt om i landet och spridde sig över hela världen. Även i Sverige har människor protesterat mot polisens och väktares användning av omotiverat och överdrivet våld mot svarta och andra icke-vita.

Bakom det fysiska våldet finns strukturerna som gör våldet möjligt. Exkluderingen, stigmatiseringen och åtskillnaden. Den politiska debatten som utmålar vissa människor som sämre än andra, som problem, bördor och oönskade. En debatt som till slut motiverar att våldet riktas mot just de människorna. Denna debatt och de strukturer den skapar och förstärker motiverar diskriminering och materiella skillnader i levnadsvillkor som begränsar livet för de som utsätts. Genom samverkan med andra hierarkiserande och segregeringande strukturer blir etnicitet en klassfråga och en geografisk fråga. I dagens Sverige har klasshännet både färg och kön. Det får konsekvenser för livets alla

aspekter: var du kan hitta bostad, vilket arbete du kan få och till vilken lön, hur ditt hälsotillstånd är och hur länge du förväntas leva.

Med nuvarande politik förstärks dessa skillnader, klyftorna vidgas. Det blir tydligt i livets början såväl som i dess slutskede. Till följd av en politik där privata aktörers etableringsfrihet överordnas befolkningens behov finns 16 gynekologmottagningar på Östermalm i Stockholm, men endast sex i hela söderort. Där en större del av befolkningen har rötter utanför Sverige och vårdbehoven är betydligt större.

Socialstyrelsen konstaterade i en sammanställning från 2016 att kvinnor födda i Afrika söder om Sahara löpte större risk för komplikationer i samband med förlossning än övriga befolkningen. Skillnaderna kvarstod även efter justering av socioekonomiska faktorer och kan därför inte enbart förklaras av klass.

Medellivslängden skiljer sig avsevärt mellan olika områden i landet. I områden som befolkas av framför allt rika och svenskfödda människor lever man generellt sett längre än i områden som domineras av utrikes födda och fattiga människor. I Malmö kan skillnaden uppgå till sju år mellan olika stadsdelar. I Stockholm skiljer det 18 år i förväntad livslängd mellan en lågutbildad människa i Vårby och en högutbildad person i Danderyd.

2.1 Vänsterpartiets antirasism

Vänsterpartiet strävar mot ett samhälle där ditt kön, ditt namn, var du är född och dina föräldrars klassbakgrund inte styr dina möjligheter i livet. Ett samhälle där alla har samma rätt till frihet, trygghet och ett liv fritt från förtryck. Vi vill att Sverige ska genomsyras av samtliga dessa komponenter, som är grundläggande för ett jämlikt samhälle. Så ser det inte ut i Sverige i dag. I stället präglas det svenska samhället av djupa orättvisor. Samtidigt som en del blir allt rikare och får mer makt, hålls andra utanför och förblir marginaliserade. När klyftorna växer drabbas vissa hårdare än andra. Klassklyftorna följer allt oftare etnicitet och samverkar även med andra maktstrukturer och diskrimineringsgrunder som kön, religion, sexualitet och funktionalitet.

Nyckeln till framgång för Sverige har aldrig varit lägre löner eller sämre villkor än i andra länder. Vår styrka har varit att investera i samhället och varandra – i utbildning, bostäder, hälsa och jämlikhet. Det är så Sverige utvecklas och växer. Det visar hela vår moderna historia. Tidigare generationer fick bättre utbildning och bättre jobb samtidigt som vi blev fler. Det var möjligt tack vare långsiktigt lönsamma satsningar. Det är en lärdom Sverige måste ta till sig även i dag.

I Vänsterpartiets Sverige har alla samma möjligheter att förverkliga sina drömmar och ambitioner. En stark välfärdsstat garanterar allas lika rätt till utbildning, till vård och trygghet, arbete och egen försörjning. En aktiv omfördelningspolitik och ett robust välfärdssystem skapar jämlikhet och bryter beroendet av andras välvilja. Så skapas förutsättningarna för människor att leva fria och självständiga liv.

Att bygga ett bra samhälle handlar inte bara om att se till att människor anpassar sig för att passa in. Ett bra samhälle där det finns en plats för alla kan vi bara skapa genom att se till att var och en får bästa möjliga förutsättningar och möjligheter att leva, utvecklas och vara en del av samhället. I ett sådant samhälle fokuserar vi på det vi har gemensamt i stället för på det som skiljer oss åt. Därför pratar vi hellre om inkludering än integration. Med ett inkluderande samhälle menar vi ett samhälle som inte gör skillnad på människor utifrån klass, kön eller etnicitet. Ett samhälle där vi investerar i varandra och resurser fördelas efter behov. Ett samhälle där alla har rätt till en andra

chans. Ett samhälle som aldrig ger upp hoppet om människor. Vi menar att det som krävs för att inkludera fler är ordentligt med resurser så att vi kan komma ifrån standardåtgärder som inte passar någon och i stället erbjuda alla en individuell åtgärd som passar var och en.

Det viktigaste för en fungerande inkludering är att med kraft driva en generell välfärdspolitik tillsammans med aktiva insatser mot diskriminering. Vad som behövs är att skapa fler jobb, bygga fler bostäder som folk har råd att bo i och skapa en likvärdig skola som inte delar upp eleverna på ett segregande sätt. För Vänsterpartiet innebär inkludering att ge alla förutsättningar för rätten till utbildning, arbete och bostad samt aktivt motverka samhällets rasistiska och patriarkala strukturer. Därför behöver vi kraftfulla verktyg mot rasism och diskriminering såväl som åtgärder som kan ge nyanlända samma möjligheter som svenskfödda att leva och arbeta i det svenska samhället.

Invandring är en positiv kraft för ett samhälle. Om människor släpps in på arbetsmarknaden och vi för en politik för full sysselsättning är invandring ekonomiskt mycket positivt. Diskriminering på arbetsmarknaden, att människor därigenom går arbetslösa, är ett oerhört slöseri – både mänskligt och ekonomiskt. Diskriminering gör att det tar för lång tid för många att bli delaktiga i samhället och att människor hålls utanför, trots att de kan ha levt här i generationer. I denna motion fokuserar vi på några konkreta åtgärder som kan motverka strukturell rasism och etnisk diskriminering.

3 Olika former av rasism

Rasismen kommer i olika former och tar sig olika uttryck. Den varierar beroende på kontext, över tid och rum. Ibland riktas den mot mer specifika grupper och kan därför ta särskilda uttryck med en egen historia och bakgrund. Några av dessa former av rasism beskriver vi närmare nedan. Ibland är det en odefinierad ”andre” som är måltavlan, kallad ”invandrare” eller ”utlänning”. Inte sällan används rasismen för att skilja mellan olika grupper och ställa dem mot varandra, i syfte att skapa splittring i samhället och försvaga länken mellan människor. Denna splittring och exkludering verkar i högerns syfte. Människor som marginaliseras och ställs utanför blir måltavlor för exploatering, som billig arbetskraft eller för nedskärningar, försämrad välfärd och inskränkta rättigheter. De attacker som till en början riktas mot några av oss sprids snabbt och lätt vidare i ett splittrat samhälle om vi inte håller ihop. Därför måste vi se hur kollegans, klasskompisens eller grannens otrygghet också är vår otrygghet. Vi måste se hur arbetsmarknaden skiktas etniskt och hur klass i allt högre utsträckning hänger samman med färg.

3.1 Antisemitism

Antisemitism har en alldeles särskild plats och funktion som kugghjul i den rasistiska motorn. I mer än tusen år har judar varit den ständiga andre i Europa, på så sätt att den judiska gruppen i Europa har utestängts och urskilts från majoritetssamhällen och gemenskaper, enbart baserat på fördomar om och hat mot det judiska. Det som började som en antisemitism med religiösa förtecken under framför allt medeltiden utvecklades sedan till att förklaras av och förstärkas till en antisemitism med rasbiologiska förtecken under framför allt 1800-talet.

Antisemitismen är också en del av den svenska historien. Vi ser det i hur judar förnekats samma rättigheter som andra i landet ända fram till mitten av 1800-talet. Vi ser det i judepassagen och i sveket mot de judiska flyktingarna, som alldeles för länge nekades tillflykt i Sverige från Förintelsens skräck. Det är en del av svensk historia som måste synliggöras och erkännas.

Antisemitismen är även en del av vår nutid. Vi ser det med smärtsam tydlighet i attentatet mot synagogor i Göteborg och Malmö och när nazisterna marscherar på såväl kristallnatten som Jom kippur. Andra mer vardagliga exempel på hur antisemitiska tankefigurer har skapats och understöds finns i mediernas rapportering och beskrivning av verkligheten. Det kan handla om väldigt grova övertramp, som när Trumps beslut om att flytta den amerikanska ambassaden till Jerusalem i en artikel på SVT:s webb förklarades med att "den judiska lobbyen" eller inflytelserika judiska donatorer legat bakom beslutet, eller när Sveriges Radio följde upp den fruktansvärda attacken mot en synagoga i Köpenhamn med att fråga vilket ansvar judarna hade för att de attackerats.

I Europa växer i dag antisemitismen både i länder som det högerextrema Ungern, där det knappt finns en enda flykting, och i Sverige, där nu en hel del nya svenskar har rötter i länder med stats sanktionerad antisemitism. Vi måste alltså inse att antisemitismen finns och har funnits som ett helt centralt kugghjul i den rasistiska motorn, som kan aktiveras på olika sätt av både höger och vänster och av religiösa fundamentalister i olika tider och på olika platser. Och vad vi vet med säkerhet är att klassklyftor, orättvisa och ojämlikhet ger den som vill använda den rasistiska motorn för sina egna syften de allra bästa förutsättningarna.

Det måste vara alldeles självklart att judar i Sverige eller i andra delar av världen inte kan hållas ansvariga för den politik som den israeliska regeringen bedriver. Det är en sammanblandning som Vänsterpartiet aldrig accepterar. Ingen jude i Sverige ska behöva dölja davidstjärnan under tröjan, välja bort kippan eller känna rädsla för att samlas i den judiska gemenskapen, skolan eller synagogan. Ingen människa i vårt land ska behöva dölja sin tro, kultur eller läggning.

3.2 Antiziganism

Antiziganismen har funnits i Europa och Sverige lika länge som romerna själva. I Sverige har romer levt sedan början av 1500-talet. Romerna har genom historien blivit systematiskt förföljda, diskriminerade och trakasserade. De har utsatts för tvångsteriliseringar, omhändertaganden av barn och påtvingad assimilation. Enligt forskningsuppgifter dödades ungefär hälften av Europas romska befolkning av nazisterna och deras medlöpare. Förintelsen är därmed att beteckna som ett folkmord på romer.

I dagens Sverige riktas antiziganismen både mot romer som är svenska medborgare och fast bosatta här och mot de utsatta EU-medborgare som är här tillfälligt i jakt på någon form av inkomst. Amnesty konstaterar genom sitt arbete med utsatta EU-medborgare att den främsta anledningen till att många romer lämnar Rumänien är att de lever under extrem fattigdom och är exkluderade ur samhället. Många av dem har aldrig haft ett jobb i Rumänien och deras utsikter att finna försörjning i hemlandet är små. De ser därför större möjligheter i att be om pengar i Sverige och har i regel rätt.

Romer i Rumänien utsätts för utbredd och systematisk diskriminering inom alla områden. Rumänska romer löper 38 procent högre risk att leva i fattigdom jämfört med icke-romer, kontrollerat för ålder, utbildningsbakgrund, regionala skillnader och

liknande. 2013 var medellivslängden för romer i Rumänien omkring 16 år kortare än för icke-romer och barnadödligheten tre gånger högre.

Den svenska regeringens och flera kommuners sätt att bemöta dem som söker sig hit i jakt på en bättre framtid har förstärkt antiziganismen. När kommuner inför tiggeriförbud och liknande åtgärder ökar attackerna och påhoppet mot dem som ber om hjälp. När regeringsföreträdare misstänkliggör de mest utsatta och regeringens nationella samordnare lägger förslag om att inskränka grundläggande rättigheter blir klimatet allt hårdare. Det påverkar inte bara utsatta EU-medborgare utan även romer som lever här permanent och är svenska medborgare; det påverkar hela samhället.

3.3 Afrofobi

Afrofobi är ett samlingsbegrepp för rasism, diskriminering och hatbrott mot människor av afrikansk härkomst. Begreppet afrofobi blev vedertaget inom svensk politik, och i den allmänna debatten, mycket p.g.a. Afrofobirapporten som gavs ut av Mångkulturellt centrum 2014, på beställning av den dåvarande regeringen. Den grupp som utsätts för afrofobi i Sverige är afrosvenskar (personer födda i Afrika söder om Sahara eller födda i Sverige med minst en förälder född i subsahariska Afrika).

I kölvattnet av de omfattande demonstrationer mot rasism som sprider sig runt om i USA och världen publicerade Dagens Nyheter sommaren 2020 ett stort reportage av journalisten Niklas Orrenius. Reportaget visar med all önskvärd tydlighet afrosvenskars utsatthet för både strukturell diskriminering och rasistiskt motiverat polis- och väktarvåld.

I en rapport från Länsstyrelsen i Stockholm, framtagen av Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism (Cemfor) vid Uppsala universitet beskrivs konsekvenserna av afrofobi. Undersökningen har gjorts med kvantitativa metoder och bygger på data från Statistiska centralbyrån (SCB) som omfattar den totala befolkningen mellan 20 och 64 år i Sverige, alltså omkring sex miljoner individer. Rapporten visar på stora skillnader mellan afrosvenskar och den övriga befolkningen avseende arbetslöshet, bruttolön, disponibel inkomst, tillgång till låg- och högstatusyrken samt möjlighet att göra karriär och uppnå chefspositioner i förhållande till utbildningsnivå.

Studien kommer bl.a. fram till att afrosvenskar är överrepresenterade i lågstatusyrken och underrepresenterade i högstatusyrken. Afrosvenskar spenderar även fler dagar i arbetslöshet än den övriga befolkningen med motsvarande utbildningsnivå. Ett annat resultat från studien är att afrosvenskar behöver ha forskarutbildning för att komma upp i samma disponibla inkomst som övrig befolkning med en treårig eftergymnasial utbildning. En afrosvensk i chefsposition har endast runt 77 procent av den lön som en chef från den övriga befolkningen med motsvarande utbildningsnivå har.

Enligt Mattias Gardell – som är vetenskaplig ledare vid Cemfor och en av tre forskare som står bakom rapporten – visar undersökningen att afrofobi strukturerar villkoren på svensk arbetsmarknad. Han menar att forskningen behöver undersöka hur och varför det ser ut som det gör och att det kan finnas skäl att se över diskrimineringslagen.

3.4 Islamofobi

Begreppet islamofobi är relativt nytt; det har bara använts i ett tiotal år. Med islamofobi menas fördomar om och fientlighet mot islam och muslimer. Förekomsten av islamofobi är dock betydligt äldre än begreppet. Föreställningen om att muslimska dynastier utgjorde hot mot Europa, eller att den europeiska och kristna civilisationen stod i konflikt med den muslimska går att spåra långt tillbaka i historien. Kolonialperioden skapade bilden av islam och muslimer som underlägsna. Inom 1900-talets populärkultur beskrivs islam, muslimska miljöer och muslimer som charmerande exotiska, erotiska, hotfulla och radikalt annorlunda. Men också som aggressivt missionerande, krigiska, kvinnoförtryckande och odemokratiska.

I en forskningsöversikt från Oxford Research analyseras forskning kring islamofobi mellan 2003 och 2013. Enligt rapporten präglas synen på islam och muslimer av ett enhetligt, homogeniserande förhållningsätt. Islam betraktas som en religion utan nyanser och muslimer som en homogen grupp människor. Centralt för islamofobin är utgångspunkten att islam för med sig vissa värderingar och åsikter och att muslimer antas vara bärare av dessa värderingar och åsikter. Några av de fördomar som finns om islam och förmodade muslimer handlar om kvinnoförtryck, våldsbenägenhet, antidemokrati och improduktivitet. Föreställningen att muslimer generellt skulle vara mer aktivt religiösa än andra människor i Sverige, vilket inte är fallet, utgör ytterligare en fördom som enligt forskare är vanlig. Forskningen visar också att muslimer framställs som våldsbenägna och oförmögna att ta hand om sina barn.

Fördomar om islam och muslimer som en definierad grupp med särskilda och tydliga karaktärsdrag och egenskaper har lett till att muslimer förväntas försvara sig som grupp och kollektiv och hålls ansvariga för andra muslimers handlingar. Forskningen visar att muslimer, och särskilt imamer, förväntas ta kollektiv ställning vid särskilda händelser som kan kopplas till islam eller muslimer. Det kan exempelvis gälla krav på att ta avstånd från terrorbrott eller hedersvåld. Enligt flera forskare har islam alltmer börjat uppfattas som ett säkerhetshot och ett hot mot de värderingar som det svenska samhället säger sig stå för.

Terrorattackerna den elfte september 2001, och det efterföljande kriget mot terrorismen som på många sätt riktade udden mot islam och muslimer, har sannolikt haft en avgörande betydelse för denna utveckling. En betydande del av motståndet mot att ta emot människor som flytt från krig och förtryck uttrycks i islamofobiska termer, med islamofobiska förtecken eller konnotationer. De som flyr beskrivs som hot mot Sverige och belastningar för samhället enligt de fördomar och rasistiska stereotyper som forskarna identifierat. På så vis har islamofobin blivit en central del i den rasistiska diskursen i dag.

4 Åtgärder mot rasism

Rasismen måste bekämpas på alla plan i samhället. Den antirasistiska organiseringen är en viktig del av den kampen, att alltid stå upp mot rasism på arbetsplatser, i skolan, på gator och torg. Sverige har aldrig varit ett homogent och konfliktfritt samhälle. Tvärtom har den svenska välfärdsmodellen nötts fram genom kamp och motsättningar i arbetar-, kvinno-, funktis- och minoritetsrörelsernas strävan mot att frihet och rättvisa skulle omfatta oss alla. Den insikten innebär att vi måste ta ett politiskt ansvar för hur vi

beskriver gemenskapen i Sverige och hur vi skapar möjligheter för människor som lever här att vara en del av den. Sverige, liksom resten av Europa, präglas av strukturell och institutionell rasism som kräver tydliga, konkreta och riktade åtgärder. Vi bor i samma land men lever under olika villkor. Det spelar roll vilket namn man har, vilken hudfärg man har och var man är född. En antirasistisk politik måste se detta och vilja göra något åt det. Även om arbetet mot rasism är större än så föreslår vi i denna motion några av de konkreta åtgärder mot rasism som riksdagen kan besluta om.

4.1 Regeringen måste ta antirasistiskt ansvar

Regeringen har tagit viktiga initiativ för att motverka rasismen i samhället. År 2016 beslutade den om Sveriges första plan mot rasism och hatbrott. Sommaren 2020 aviserade regeringen ytterligare satsningar, bland annat i arbetet mot rasism på arbetsmarknaden, med särskilt fokus på afrofobi och kring kunskapen om hur romska barn och unga utsätts för antiziganism. Man har tagit ett första steg mot en sanningskommission för samerna, som ska öka kunskapen i hela landet om de övergrepp som samer utsatts för genom historien och den rasism de fortfarande utsätts för. Diskrimineringen på bostadsmarknaden ska även analyseras.

Inom andra politikområden sänder regeringen dock helt andra signaler. Den historiska omsvängningen av den svenska migrationspolitiken hösten 2015 har fått konsekvenser för rasismen i vårt samhälle. En politik som säger att vissa grupper inte är välkomna här får konsekvenser, i första hand för dem som inte längre får rätt till skydd undan krig och förtryck men också för dem som har fått skydd. Så skapas skillnader i samhället, klassamhället upprätthålls och rasismen förstärks. När regeringsföreträdare och stora delar av borgerligheten säger att landet är fullt, att vi inte klarar av mer och står inför en stundande systemkollaps, utmålas de människor som söker sig hit som hot.

Migrationspolitiken har genomgått flera hastiga och omvälvande förändringar den senaste tiden. Ett av de paradigmskiften som nu sker gäller synen på rättigheter. Från en syn på rättigheter som en väg till integration har flera partier börjat se rättigheter som en belöning för den som lyckats integrera sig. Rätten att leva med sin familj, att få permanent uppehållstillstånd eller medborgarskap ska vara avhängigt språk- och samhällskunskaper samt försörjningsförmåga. Det är en utveckling som Vänsterpartiet är starkt kritiskt till.

Sambandet mellan en politisk debatt som skuldbelägger utrikes födda och utmålar dem som hot och rasistiskt våld är även belagt i forskningen. I studien *The effects of spatial and temporal influences on anti-refugee violence* har de tyska forskarna Sebastian Jäckle och Pascal D König undersökt vilka faktorer som ligger bakom våld mot flyktingar. Precis som forskningen från sociologerna Ruud Koopmans och Susan Olzaks avseende 90-talets våldsvåg mot flyktingar i Tyskland kommer de fram till att en offentlig debatt som beskriver utrikes födda som brottslingar och belastningar för samhället leder till våldsaktioner mot just dessa grupper. Allra farligast är kombinationen av brott som begåtts av, eller påstås ha begåtts av, utrikes födda och opinionsbildare och politiker som trissar upp stämningen och hatet mot flyktingar utifrån sådana händelser.

4.2 Forskning och kunskap

Rasismen, dess uttryck och konsekvenser, måste synliggöras och adresseras för att kunna bekämpas. Både den politiskt motiverade medvetna rasismen och den mer subtila och oreflekterade rasismen grundad i fördomar utvecklas konstant. Därför behövs alltid ny kunskap och forskning om rasismen och hur den verkar. Kunskap kommer dock aldrig vara tillräckligt för att bekämpa rasismen, men baserat på kunskap kan vi omfördela makt och resurser.

4.2.1 Jämlikhetsdata

Jämlikhetsdata, eller jämlikhetsstatistik, är information om hur olika diskrimineringsgrunder, såsom t.ex. religion, hudfärg eller etnicitet, är fördelade i populationen och hur de samverkar med varandra. Avsikten med jämlikhetsdata är att undersöka förekomsten och effekterna av diskriminering (Institutet för framtidsstudier 2017: Forskningsrapport 2017:1).

Två tredjedelar av världens stater samlar in jämlikhetsdata. Sverige saknar i dag sådan statistik. Därmed försvåras arbetet mot diskriminering och ojämlikhet. FN, EU och Europarådet har regelbundet kritiserat Sverige för att inte samla in relevant kunskap och systematisk statistik om olika minoriteters situation, detta med hänvisning till en rad konventioner och direktiv som efterfrågar jämlikhetsdata, såsom FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, EU:s direktiv om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett ras och etniskt ursprung m.m.

Frågan om huruvida Sverige bör införa jämlikhetsdata har utretts av Diskrimineringsombudsmannen (DO) i samråd med Datainspektionen, Statistiska centralbyrån (SCB) och Folkhälsomyndigheten. Slutsatsen är att jämlikhetsdata både kan och bör införas och praktiseras mer systematiskt även i Sverige.

Sverige präglas i dag av växande klyftor. Segregationen och ojämlikheten är som mest tydliga i relation till diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg samt religion eller annan trosuppfattning. Om vi ska kunna motverka diskriminering och ojämlikhet i samhället krävs kunskap om olika gruppers utsatthet. Jämlikhetsdata kan ge oss mer av sådan kunskap. Vänsterpartiet anser därför att Sverige bör upprätta jämlikhetsdata. Insamlingen av data ska bygga på samtycke, frivillighet och anonymitet och skulle kunna hanteras av SCB. Regeringen ska återkomma med förslag om att upprätta jämlikhetsdata som bygger på samtliga diskrimineringsgrunder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sommaren 2020 meddelade regeringen att den uppdrar åt Delegationen mot segregation (Delmos) och Statistiska centralbyrån (SCB) att utveckla ett rikstäckande index som belyser hur olika områden förhåller sig till varandra avseende socioekonomisk status. SCB:s områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomiska förhållanden ska vara utgångspunkt och indexet ska baseras på relevanta statistiska indikatorer som vägs samman till ett sammanhållet index. Senast den 30 juni 2021 ska SCB inkludera indexet i databasen Registerdata för integration. Vänsterpartiet välkomnar detta beslut och ser att initiativet kan bidra till att ta fram den typ av kunskap som behövs för att motverka segregation och rasism.

4.3 Prioritera upp hatbrott

Vänsterpartiet anser att arbetet mot hatbrott måste stärkas. Hatbrott är ett angrepp mot de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna och ett uttryck för bristande respekt för människors lika värde. Arbetet mot hatbrott och lagstiftningen på området är därför oerhört viktiga för att alla människor ska kunna delta i samhället på samma villkor utan att utsättas för brottsliga handlingar.

Det finns inget enskilt brott som heter hatbrott. Hatbrott är i stället ett samlingsbegrepp för brott där gärningspersonens motiv för brottet är hat mot enskilda personer eller en grupp av människors förmodade etnicitet, nationella ursprung eller sexuella läggning m.m. Ett hatbrott kan således vara allt från mord till exempelvis kränkande klotter på en husvägg. Främlingsfientlighet och rasism är det absolut vanligaste motivet till hatbrott, följt av hatbrott som begås p.g.a. homofobi.

Det öppna samhället bygger på demokrati, frihet och respekt för alla människors rätt att forma sina liv så länge man inte inkräktar på sina medmänniskors frihet. Våld och förföljelse av människor kan aldrig accepteras och måste bekämpas oavsett vilka som är de bakomliggande motiven. Det är av stor vikt att vi har ett samhälle som förmår att slå fast att ett brott har begåtts och som på allvar vidtar åtgärder både för att förebygga antalet brott och för att förbättra rättsväsendets hantering när det skett ett hatbrott.

Vänsterpartiet anser mot denna bakgrund att arbetet mot hatbrott bör prioriteras upp av Polismyndigheten och övriga rättsvårdande myndigheter. Vi menar att regeringen i regleringsbrev till rättsvårdande myndigheter bör prioritera upp bekämpningen av rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska brott, inklusive diskrimineringsbrott. Regeringen ska i regleringsbrev till rättsvårdande myndigheter prioritera upp bekämpningen av rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska brott, inklusive diskrimineringsbrott. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vår politik för att motverka hatbrott beskrivs närmare i motionen Hatbrott (2017/18:3881). I motionen En modern samepolitik (2020/21:166) lyfter vi också särskilda insatser för att motverka hatbrott mot samer.

4.4 Stärk lagstiftningen kring hets mot folkgrupp

Lagstiftningen kring hets mot folkgrupp behöver ses över för att säkerställa att hets och terror mot folkgrupper inte kan passera ostraffat. De senaste årens upptrappade aktivitet från nazister är ett hot mot hela samhället, även om deras direkta angrepp riktar sig mot vissa individer och grupper. Det är ingen slump att nazisterna marscherar i närheten av synagogor, på Förintelsens minnesdag eller under judiska högtider.

Även grupper med vidriga åsikter har dock mötesfrihet, och det är centralt för vår demokrati. Det finns dock anledning att överväga mindre ändringar i lagen om hets mot folkgrupp för att komma åt just det organiserade hotfulla budskap som en samling marscherande nazister ger uttryck för när de samlas under sina fanor. Vi ser att polisen dessutom behöver mer kunskap om såväl religion som högtider och symboliskt viktiga platser för att kunna identifiera brott och för att kunna ge korrekta demonstrationstillstånd. Våra förslag på hur Polismyndigheten ska stärka sin kompetens på detta område presenteras i motionen Bättre förutsättningar för polisens arbete (2020/21:91).

För att någon ska kunna dömas för hets mot folkgrupp krävs att personen sprider ett uttalande eller annat meddelande som hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan grupp av personer. För att brottsrekvisiten ska fånga in fler av de situationer

där en grupp människor känner sig hotade p.g.a. t.ex. sitt etniska ursprung eller sin religion krävs att lagrummet ses över. Vänsterpartiet vill se över om det är möjligt att brottet även skulle kunna omfatta den kontext och den tid och plats som ett meddelande eller uttalande framförs i på en allmän plats. På så sätt skulle en helhetsbedömning kunna göras så att brottet kan fånga in t.ex. marscherande nazister utan att dessa bär öppet nazistiska symboler på sig eller skriker slagord. En sådan helhetsbedömning skulle t.ex. kunna beakta att alla deltagare är klädda i likadana uniformsliknande kläder, att alla bär skyddssköldar och att organisationen är öppet nazistisk eller annars har ett våldsbejakande antidemokratiskt budskap samtidigt som de marscherar förbi en synagoga.

Nyligen presenterades utredningen Rasistiska symboler – Praxisgenomgång och analys (SOU 2019:27) av regeringen. Utredningen hade i uppdrag att se över den straffrättsliga regleringen i fråga om rasistiska och liknande symboler och vid behov föreslå förändringar. En genomgång har gjorts av domstolarnas praxis på området under de drygt senaste 20 åren. Cirka 130 domar har studerats varav ett femtontal avser tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Utredningen har även gått igenom ca 120 beslut av JK rörande symboler. Med undantag för rena bevisfrågor, t.ex. om den tilltalade spridit en viss symbol, har de allra flesta åtal för spridande av rasistiska och liknande symboler lett till fällande dom. Utredningen gör därför bedömningen att den nuvarande regleringen är ändamålsenligt utformad. Någon ändring av bestämmelserna om hets mot folkgrupp eller något förbud mot användningen av vissa symboler föreslås därför inte i utredningen.

Vänsterpartiet vill se en ny utredning av lagstiftningen om hets mot folkgrupp som har ett bredare fokus än enbart rasistiska eller liknande symboler. Utredningen bör få i uppdrag att se över om det är möjligt att brottet hets mot folkgrupp även kan omfatta kontexten som ett meddelande framförs i. En sådan ändring kan komma att innebära att det krävs ändringar av TF och YGL.

Regeringen ska tillsätta en utredning av lagstiftningen om hets mot folkgrupp enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Bekämpa diskrimineringen

Diskriminering är ett stort strukturellt problem som hindrar människor från att bli delaktiga i samhället fullt ut. För att komma till rätta med diskrimineringen krävs ett systematiskt och långsiktigt arbete. Det måste vara kostsamt att diskriminera, men även förebyggande åtgärder och insatser för att beivra diskriminering behövs.

Det kanske mest effektiva sättet att mäta diskriminering är att göra s.k. korrespondenstest, dvs. att skicka i väg två identiska jobbansökningar där bara namnet skiljer sig åt. Resultatet av sådana tester i Sverige är skrämmande. Sammantaget har en person med ett svenskklingande namn över 50 procent större chans att bli kallad på intervju än en person med Mellanöstern- eller nordafrikansklingande namn. I en del studier är skillnaden 100 procent.

En avhandling från Lunds universitet, publicerad 2017, visar hur arbetssökande också bedöms olika vid anställningsintervjuer beroende på bakgrund. Studien visar att de som har utländsk bakgrund i större utsträckning får frågor om hur de kommer att passa in i arbetsgruppen, medan personer med ”svensk” bakgrund får frågor om sin kompetens och sina färdigheter. Avhandlingen visar också att dessa effekter kan

minskas genom mer systematiserade och strukturerade rekryteringsprocesser som fokuserar på kunskaper och kompetenser.

Diskrimineringen är som störst i yrken med låga kvalifikationskrav. Diskriminering är djupt orättvist. Dessutom är det ineffektivt. Diskriminering leder till att matchningen försämras genom att arbetsgivare ratar arbetssökande p.g.a. egenskaper som är helt irrelevanta för det arbete som ska utföras. Diskriminering sker inte bara i arbetslivet utan i hela samhället och är en konsekvens av fördomar och rasism. För att komma åt diskrimineringens rötter måste man göra upp med fördomar och bekämpa rasismen.

4.5.1 Kriskommission mot diskriminering

Högerpartiernas recept på nyanländas etablering på arbetsmarknaden och inkludering i samhället handlar om att sänka lönerna och rikta udden mot dem som sökt sig till Sverige. De bärande idéerna är att de nyanlända endast kan få enklare arbeten med låg ersättning och att de själva måste anstränga sig mer för att komma in i samhället. Majoritetsbefolkningen har inget ansvar och den diskriminering som nyanlända och utrikes födda utsätts för har ingen plats i denna världsbild. Därför har den allmänna debatten dominerats av resonemang om s.k. enkla jobb, dvs. tunga arbeten med låg produktivitet och låg lönenivå.

Vänsterpartiet menar att denna debatt leder till fel lösningar på felformulerade problem. Sverige behöver fler jobb och förbättrad produktivitet inom olika sektorer, inte fler låglönejobb. Och det behövs ett stopp för diskriminering. Vänsterpartiet vill ta kraftfulla tag mot diskrimineringen i samhället. Diskrimineringsfrågor är komplexa. Det är ofta svårt att bevisa att diskriminering förekommit och svårt att motverka den. Därför vill Vänsterpartiet tillsätta en kriskommission mot diskriminering som kan arbeta för en samlad lösning på försörjningsbehov och mot strukturell diskriminering. En sådan kommission bör ta till vara den omfattande akademiska kunskapen om diskrimineringsfrågor och arbetsmiljöfrågor och lämna förslag på en konkret och framsynt politik för att säkra de långsiktiga försörjningsbehoven på arbetsmarknaden med särskilt fokus på de sektorer som är ett direkt offentligt ansvar. En sådan kommission bör även se över straffsatser och skadeståndsnivåer i diskrimineringsärenden. Regeringen ska tillsätta en kriskommission mot diskriminering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Rasism inom poliskåren och väktarbolagen

Åtskilliga rasistiska händelser har uppmärksammats inom poliskåren genom åren. Bland annat när namnen ”Oskar Neger” och Neger Nigger” användes i polisutbildningen. Och när medarbetare inom Skånepolisen, i en film de själva spelat in och använde som bevismaterial i en rättegång, har följande samtal:

- Jag håller med han gubben på Ica i Vellinge: ”Ni har kommit till fel kommun, blattejävlar.”
- Den lille jävla apajäveln. Ska jag göra han steril när jag får tag på honom?
- Ja, han ska ha så duktigt med stryk så han inte kan stå på benen.

De två poliserna fick fem dagars löneavdrag.

I samband med ett uppmärksammat ingripande av ordningsvakter, där en höggravid afrosvensk kvinna tvingades av tunnelbanan under våldsamma former gjorde Expressen en unik kartläggning av svenska vaktbolag. De hittade över 170 personer inom vaktbolagen med kopplingar till högerextremism.

Rasism inom de aktörer som ska upprätthålla lag och ordning är fullkomligt oacceptabelt. När det uttrycks på detta öppna sätt måste det få tydliga konsekvenser. De som ska upprätthålla lagen kan aldrig få komma undan med att bryta mot den. Utöver de uppenbara kränkningar av människor och deras värdighet som rasismen innebär skadar den förtroendet för polisen och ordningsvakterna samt för samhället i stort, vilket leder till ökad misstänksamhet och i många fall en minskad benägenhet att anmäla brott eller alls ha kontakt med ordningsmakten.

Vänsterpartiets politik för att utveckla polisens arbete, bl.a. genom att motarbeta rasismen inom poliskåren beskrivs närmare i motionen Bättre förutsättningar för polisens arbete (2020/21:91).

5.1 Etnisk profilering

Etnisk profilering – att använda etnisk tillhörighet, hudfärg eller religion som ett urvalskriterium, exempelvis när polisen eller tullen väljer vem som ska stoppas vid en kontroll – har sina rötter i rasistiska föreställningar och strukturer. I Sverige har förekomsten uppmärksamats genom flera allvarliga händelser. Bland annat i samband med upploppen i Husby 2013, Skånepolisens register över romer samt REVA-kontrollerna.

Etnisk profilering är olagligt och strider mot både Europakonventionen och grundlagen. Utöver att det är kränkande för de personer som drabbas direkt, skadar det även samhället i stort genom att tilliten till polisen raseras och att spänningar och motsättningar i samhället spås på ytterligare.

Internationell forskning visar dessutom att etnisk profilering är en ineffektiv metod för att lösa brott och drabbar väldigt många oskyldiga människor som inte begått något brott. Kriminologen Leandro Schclarek Mulinari har på uppdrag av Civil Rights Defenders genomfört en studie som undersöker förekomsten av etnisk profilering i Sverige. Enligt studien är det vanligt att vissa grupper stoppas av polisen p.g.a. etnicitet. De som intervjuats i studien berättar om hur de framför allt stoppas i vardagliga situationer, när de kör bil, korsar gränser eller rör sig i offentliga miljöer. Att ofta stoppas av polisen skapar en känsla av att utan orsak behandlas som potentiell förövare. De intervjuade beskriver även hur de ibland misstänkliggörs när de själva är brottsoffer.

Enligt studien möter polisen anklagelser om etnisk profilering med huvudsakligen tre argument. För det första att det finns ruttna äpplen inom kåren, liksom i övriga samhället. Därmed görs etnisk profilering till enskilda händelser och inget representativt för kåren. För det andra förstås vissa sysslor, exempelvis utlänningskontroller, som ofrånkomligt etniskt profilerande. Det krävs alltså ett urval utifrån etnicitet för att genomföra arbetet, enligt argumentet. Det tredje argumentet är kopplat till plats. Enligt det är vissa bostadsområden, där människor som rasifieras lever, mer brottsutsatta än andra. Det förklarar varför etniska minoriteter och grupper som rasifieras oftare stoppas av polisen.

De argument som polisen lägger fram förklarar inte all den etniska profilering som beskrivs i studien. Inte heller andra medialt uppmärksamade fall. Vänsterpartiet menar att polisen måste ta etnisk profilering på större allvar och se det som ett strukturellt problem som behöver lösas genom att t.ex. se över och ändra arbetsmetoder.

Vänsterpartiets politik för att motverka etnisk profilering beskrivs närmare i motionerna Bättre förutsättningar för polisens arbete (2020/21:91) och Stoppa skjutningarna och öka tryggheten i socialt utsatta områden (2020/21:92).

Regeringen ska tillsätta en granskning av polisens arbete och ge Polismyndigheten i uppdrag att utveckla nya arbetsmetoder för att undvika diskriminering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet anser att personer som drabbats av diskriminering från polisen bör kunna få upprättelse. För detta krävs att diskrimineringslagen ändras så att även polisens åtgärder omfattas av lagen. På så vis kan problematiken synliggöras och åtgärdas. De som utsätts för etnisk profilering behöver känna att samhället står på deras sida och att polisen kan agera felaktigt och erkänna det. Regeringen ska göra en översyn av diskrimineringslagen i syfte att se över möjligheten att låta diskrimineringslagen omfatta polisiära ingripanden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Erkännande av Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln

Genom att förstå och erkänna rasismens historiska koppling till kolonialismen förstår vi bättre den rasism som finns i samhället i dag. Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln är något som knappt berörs i skolböcker. På universitet och högskolor behandlas ämnet sparsamt och det finns mycket lite forskning på området. Frågan har dock börjat diskuteras i samband med de omfattande protester och demonstrationer mot rasism som vi sett världen över under 2020. Bland annat till följd av att de 15 medlemsstaterna i Karibiska gemenskapen (Caricom) krävt en ursäkt från Sverige, och flera andra länder, för vår inblandning i slavhandeln. Kravet kommer från en kommission som inrättades för sju år sedan av Caricom och som ställer krav på gottgörelse för grymheter under slaveritiden.

Sverige spelade en liten men aktiv roll i den internationella slavhandeln. Svenska fartyg transporterade förslavade människor från den afrikanska kontinenten till den svenska kolonin Saint-Barthélemy, som var en blomstrande västindisk frihamn för kommers med slavar och andra handelsvaror. Under denna tid dominerade Sverige världshandeln med järn, den metall som användes för att tillverka vapen, bojor, kedjor, verktyg och jordbruksredskap och som därför var central i slavekonomin. Det hölls också slavauktioner på ön, vilket gav skattepengar till svenska kronan.

Enligt Caricoms gottgörelsekommission profiterade Sverige och det svenska kungahuset på slaveriet. Därför kräver de en ursäkt från den svenska regeringen och kungafamiljen till folken i Karibien. Vänsterpartiet instämmer i att Sverige bör be om ursäkt för vår roll i den transatlantiska slavhandeln, och att det bör ske genom framtagandet av en vitbok. En vitbok bidrar till att synliggöra de brott och övergrepp som begåtts och öka kunskapen kring slaveriets historia och dess betydelse för rasismen i dag. Regeringen ska ta initiativ till en vitbok kring Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln samt med utgångspunkt i denna förbereda en ursäkt för de handlingar som begåtts. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att synliggöra Sveriges roll och ansvar bör den 9 oktober – dagen då den siste afrikanen i svensk ägo frigavs 1847 på den dåvarande svenska kolonin Saint-Barthélemy – göras till en nationell minnesdag för att hedra offren för den svenska

transatlantiska slavhandeln. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Christina Höj Larsen (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Linda Westerlund Snecker (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Jessica Wetterling (V)